

עלילות דם, הסתה לגזענות וחופש הביטוי: ניתוח פסק הדין רע"פ 7669/15 ראאד סלאח

הדר פת

שימוש בדימויים אנטישמיים היסטוריים, כמו עלילות דם, אינו שמור לדפי ההיסטוריה. הוא מופיע גם במרחב הציבורי בישראל — ומשמש לעיתים כלי הסתה רבעוצמה. **פסק הדין רע"פ 7669/15 ראאד סלאח מחאג'נה נ' מדינת ישראל** (2016) מדגים כיצד המשפט הפלילי מתמודד עם ביטויים כאלה, ובוחר את הגבול בין חופש הביטוי לבין הסתה גזענית אסורה. כדי לבחון מתח זה, אעמוד תחילה על מעמדו של חופש הביטוי במשפט הישראלי.

חופש הביטוי הוכר בפסיקה ובחקיקה. בבג"ץ 73/53 קול העם נ' שר הפנים,¹ הורה שר הפנים ישראל רוקח על סגירת העיתון הקומוניסטי "קול העם" מכוח פקודת העיתונות, בעקבות פרסום מאמר ביקורתי כלפי שגריר ישראל בארצות הברית. השופט אגרנט פסק כי יש לאזן בין חופש הביטוי לבין שלום הציבור באמצעות מבחן הוודאות הקרובה, והדגיש את החשיבות הדמוקרטית של חופש הביטוי, במיוחד כאשר מדובר בביקורת פוליטית. העתירה התקבלה. בנוסף, חופש הביטוי הוכר **בחוק יסוד- כבוד האדם וחירותו** וב**חוק יסוד- חופש העיסוק** שחוקקו בתחילת שנות התשעים.²

לצד ההכרה בחופש הביטוי בצורה רחבה בפסיקה ובחקיקה, **סעיף 144 לחוק העונשין התשל"ז-1977**, מגדיר "גזענות" כרדיפה, השפלה, ביזוי, גילוי איבה או עוינות כלפי ציבור בשל השתייכותו הגזעית או הלאומית-אתנית. עבירת ההסתה לגזענות מעוגנת ב**סעיף 144ב לחוק**. בכך קבע המחוקק גבולות פליליים ברורים לביטויים מסיתים, ובכך גם הציב גבול לחופש הביטוי.³ בהיעדר התייחסות מפורשת למונח "אנטישמיות" בחקיקה, נסמכת הפסיקה על סעיפי הגזענות בחוק העונשין.

על רקע נורמטיבי זה אבחן את **פסק הדין בעניין רע"פ 7669/15**,⁴ שבו נדון עניינו של ראאד סלאח, מנהיג הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בישראל (התנא"ס). התנועה-האסלאמית, שפועלת מאז שנות השבעים בקרב הציבור הערבי בישראל, מחולקת לשני זרמים מרכזיים: הפלג הצפוני אימץ עמדות שמשיקות לאלה של החמאס ולתנועות אסלאמיסטיות רדיקליות אחרות, בעוד

¹ בבג"ץ 73-53 חברת "קול העם" בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז 871 (נבו)

² חוק - יסוד: כבוד האדם וחירותו וחוק חופש העיסוק.

³ ס' 144 לחוק העונשין התשל"ז-1977.

⁴ רע"פ 7669/15 ראאד סלאח מחאג'נה נ' מדינת ישראל.

שהפגל הדרומי מייצג זרם פרגמטי השואף לשלב בין זהות אסלאמית דתית לאזרחות ישראלית פעילה, תוך השתתפות בבחירות לכנסת ופעולה מתוך המערכת הפוליטית לקידום שוויון זכויות ודו-קיום.⁵

סלאח הורשע לאחר הגשת כתב אישום מטעם המדינה, בעבירה של הסתה לגזענות והסתה לאלימות, בגין דרשה שנשא בשנת 2007 בפני קהל של כאלף איש בסמוך לירושלים, ובו נאמר, בין היתר, הדברים הבאים: "לא הרשינו לעצמנו ללוש את הלחם של ארוחת שבירת הצום בחודש רמדאן המבורך בדמם של הילדים. ואם מי שרוצה הסבר יותר מורחב אז שישאל מה היה קורה לחלק מהילדים של אירופה, אשר דמם היה מתערבב בבצק של הלחם הקדוש. אלוהים גדול, האם זו דת? ככה אלוהים רוצה? אלוהים עוד יתמודד אתכם על מה שאתם עושים...".

טענת ההגנה המרכזית של סלאח, כנגד אמירותיו המסיתות לגזענות, הייתה כי דבריו לא כונו ל"מצת הפסח" היהודית אלא ל"לחם הקודש" הנוצרי. וכי באמירותיו "מתייחס באופן כללי לפשעים הנעשים בשם הדת בעולם כולו". טענה זו נדחתה, בין היתר בשל ההקשר הכולל של הדרשה, מעמדו הציבורי של הדובר, והמטען ההיסטורי הברור של הדברים.

ההליך המשפטי עצמו התפתח במספר ערכאות. בשנת 2008 בית המשפט השלום זיכה את סלאח מביצוע עבירה של הסתה לגזענות, ולא קיבל את עמדת המדינה וקבע, "כי דבריו של המבקש ביחס לעלילות הדם אינם בהירים דיים... וכי הסבריו של המבקש וחוסר הבהירות בדבריו הותירו ספק האם היה מודע לטיב המעשה ולאפשרות שדבריו יובילו להסתה לגזענות". אולם, בית המשפט השלום הרשיע אותו בעבירה של הסתה לאלימות בגין קריאתו "לצאת לאינתיפאדה לשחרור ירושלים ומסגד אל אקצא", וזאת על ידי בחינת מכלול הנסיבות לאפשרות ממשית לביצוע אלימות. בבחינת הנסיבות נקבע כי האווירה של הציבור, סוג האלימות, קהל היעד, היקף הפרסום, ותפקידו של סלאח כדמות מוכרת ומשפיעה בציבור, מקיימים את הדרישה. על פסק הדין הוגשו ערעורים מטעם הצדדים, ובית המשפט המחוזי, ביום 10 בנובמבר 2015, בע"פ 30980-04-14, הרשיע את סלאח בעבירה של הסתה לגזענות והסתה לאלימות. התיק הוחזר לבית המשפט השלום אשר קבע את גזר הדין ומשם הוגשה בקשת ערעור ברשות על ידי הצדדים לבית המשפט העליון.

בדעת רוב בהרכב של 3 שופטים, השופט רובינשטיין, השופט ג'ובראן, והשופטת ברון. בבית המשפט העליון נקבע כי "בחירתו של המבקש לאזכר בסיטואציה טעונה זאת את אחד מן הסמלים המובהקים ביותר לשנאת היהודים - 'עלילות הדם', ולכרוך אותו בצוותא עם הקריאה להגן על מסגד 'אל אקצא', מביאה למסקנה שתכלית דבריו הייתה להסית לגזענות". השופט אליקים רובינשטיין, אשר עסק במשך השנים במאבק בתופעת אנטישמיות, בין היתר כאשר עמד בראש פורום ממשלתי למאבק בתופעה בסוף שנות השמונים, התייחס בפסק הדין להיבט ההיסטורי בנושא האנטישמיות, "ראשיתה של העלילה באנגליה. בשנת 1144 הואשמו היהודים כי הרגו את הילד הנוצרי... מאנגליה עשתה העלילה דרכה לגרמניה, לצרפת ועוד, ומן המאה השבע עשרה למזרח אירופה - פולין וליטא, לרוסיה, לארצות מוסלמיות, וכמובן לתעמולה נאצית והייתה כלי בידי אנטישמים". לבסוף, נקבע כי עונשו של סלאח יעמוד על 9 חודשי מאסר בפועל.

פסק הדין ניתן בשנת 2016, על רקע תקופה ביטחונית מתוחה בישראל, שכללה את חטיפת שלושת הנערים בשנת 2014 ואת מבצע "צוק איתן",⁶ וכן את גל הטרור של שנת 2015 שנודע כ"אינתיפאדת הסכינים".⁷ בשנת 2015, הקבינט המדיני-ביטחוני החליט להכריז על הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית כהתאחדות בלתי מותרת. החלטה זו של הקבינט המדיני הושתתה בחלקה על התבטאויות פומביות, ופסיקה של בית המשפט העליון בו נקבע כי פעילותו של ארגון טרור נותרת פעילות אסורה, גם כאשר היא מקיפה מעשים לגיטימיים לכאורה. ראש הממשלה בנימין נתניהו אמר בהקשר לזה כי: "החלטת הקבינט התקבלה לאחר סדרת דיונים מעמיקים עם כל הגורמים המשפטיים והביטחוניים הרלוונטיים במטרה להפסיק את ההסתה המסוכנת מבית ולמנוע פגיעה בחיי אזרחים חפים מפשע".⁸

הניתוח המשפטי של הפרשה אינו מסתיים בקביעת גבולות הדין בלבד, אלא מזמין גם דיון עקרוני בשאלת היחס בין חופש הביטוי לבין הגנה על כבוד האדם והשוויון. בהקשר זה מתחדדת השאלה כיצד ראוי שהמשפט הפלילי יתמודד עם ביטויים הנושאים אופי מסית או אנטישמי. עמדתו היא, ששימוש בעלילות דם, תיאוריות קונספירציה ודימויים אנטישמיים היסטוריים מסיתים אחרים, כפי שבא לידי ביטוי בפרשת ראאד סלאח, חורג מגדר ביטוי לגיטימי, כיוון שאין המדובר

⁶ חטיפת שלושת הנערים בצומת גוש עציון (תמונת מצב נכונה ל-15 ביוני 1400)

⁷ פרסום במקורות פלסטיניים: המספרים מאחורי "אינתיפאדת הסכינים" - המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון
⁸ Gov.il הקבינט החליט להוציא מחוץ לחוק את הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בישראל הקבינט החליט להוציא מחוץ לחוק את הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בישראל משרד ראש הממשלה

בביקורת רעיונית, אלא מדובר בהסתה ואלימות המהווים פגיעה חמורה בכבוד האדם ובשוויון, המצדיקה התערבות פלילית. מנגד, יש הטוענים, כי המשפט הפלילי הוא כלי גס מדי לטיפול בדעות, וכי קיים חשש מ"אפקט מצנן" שיגרום לאנשים להירתע מהבעת ביקורת לגיטימית על השלטון או על מוסדות המדינה, מחשש שהדברים יפורשו כהסתה.

בתקופה זו, שהעם היהודי עומד מול מקרי אנטישמיות קשים, כגון, הרצח בחנוכה 2025 בסידני-אוסטרליה, מחובתנו להציב גבולות ברורים כנגד התנהגות ואמירות אנטישמיות, תוך הבחנה בין חופש הביטוי לבין הסתה המכשירה את הקרקע למעשי רצח ממניעים אנטישמיים שעדיין פוקדים אותנו בשנת 2026.⁹

רשימה ביבליוגרפית

פסיקה

רע"פ 7669/15 ראד סלאח מחאגינה נ' מדינת ישראל (2016).
בג"ץ 73/53 חברת "קול העם" בע"מ נ' שר-הפנים, פ"ד ז 871 (1953).

חקיקה

חוק העונשין, התשל"ז-1977, סעיפים 144, 144ב.
חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו.
חוק-יסוד: חופש העיסוק.

מקורות נוספים

[הפלג הדרומי, הפלג הצפוני ומה שביניהם | ארץ אחרת.](#)
[חטיפת שלושת הנערים בצומת גוש עציון \(תמונת מצב נכונה ל-15 ביוני 1400\).](#)
[פרסום במקורות פלסטינים: המספרים מאחורי "אינתיפאדת הסכינים" - המרכז הירושלמי לענייני חוץ וביטחון.](#)
[Gov.il הקבינט החליט להוציא מחוץ לחוק את הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בישראל](#)
[הקבינט החליט להוציא מחוץ לחוק את הפלג הצפוני של התנועה האסלאמית בישראל משרד ראש הממשלה.](#)

⁹ מקור ראשון "הפיגוע במסיבת חנוכה בסידני: לפחות 9 הרוגים-כולל שליח חבד הפיגוע במסיבת חנוכה בסידני: לפחות תשעה הרוגים – כולל שליח חב"ד